

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

MAÇAHAL'DE GÜRCÜ HALK EDEBİYATI VE İMECELERDE/NADİLERDE ANLATILIŞI

Gülşen Fatma DURSUN¹

Öz

Bu çalışmada, Artvin ilinin Borçka ilçesine bağlı Küçük Kafkas Dağları eteklerindeki vadide kurulu altı köyden oluşan Maçahel adlı yörede eskiden beri dilden dile dolaşan Gürcüce halk hikâyeleri ve bu hikâyelerin anlatıldığı ortamlar olan imeceler ve ev oturmaları incelenmektedir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma kültürü olarak imecelelerin kar yağışının bol olduğu yörede işlerin bitirilmesine büyük katkı sağladığı bir gerçektir. Bu imeceleleri renklendirip cazip ve eğlenceli hale getiren halk hikâyelerinin, şiirlerin ve destanların toplum üzerinde eğitici ve yönlendirici etkisi yanında kültür taşıyıcılığı rolü de dikkate değerdir. Bu çalışmada, dil üzerinden taşınan ve edebî nitelikleri bulunan bu kültüre ait erkeklerin katıldığı imecelelerde, kadınların katıldığı imecelelerde ve ev oturmalarında hikâyeci teyzeler ve amcalar tarafından anlatılan, düğünlerde atışmalarda kullanılan hikâyeler, fâbl tarzı ya da dini içerikli anlatılar, şiirler, maniler, dualar ve masallar ele alınacaktır. Günümüzde Maçahel dışından gelen ücretli işçilerin imece kültürünü zayıflatması ve televizyonların ve internetin sohbet meclislerinin heyecanını ortadan kaldırması, Maçahel'deki halk edebiyatı ürünlerinin üretilmesini ve aktarılmasını da olumsuz etkilemiştir. Bu bakımdan çalışma, zayıflamaya, belki de kaybolmaya yüz tutmuş mahalli halk edebiyatı örneklerini tespit etmek bakımından da önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Maçahel, İmece, Nadi, Gürcüce hikâyeler, Halk edebiyatı.

GEORGIAN FOLK LITERATURE IN MACHAHAL AND ITS EXPRESSION IN İMECE/NADI

Abstract

In this study, Georgian folk tales that have been passed down by word of mouth since ancient times in the region called Machahal, which consists of six villages established in the valley at the foothills of Lesser Caucasus Mountains in the Borçka district of Artvin province, and the environments in which these tales were told, such as collective work and house sittings, are examined. It is a fact that as a culture of social assistance and solidarity, collective work contributes greatly to the completion of work in regions with abundant snowfall. In addition to the educational and guiding effect of folk tales, poems and epics, which make these collective works colorful, attractive and entertaining, on society, their role as cultural carriers is also remarkable. In this study, stories, fables or religious narratives, poems, quatrains, prayers and tales belonging to this culture that are carried through language and have literary qualities, which used in the duets at weddings and are told by storytelling aunts and uncles in the collective work of men, in the collective work of women and in house sittings, will be discussed. Today, the weakening of the collective work culture by paid workers coming from outside Machahal and the elimination of the excitement of the talk councils gatherings by television and the internet have also negatively affected the production and transmission of folk literature products in Machahal. In this respect, the study is also important in terms of identifying examples of local folk literature that are on the verge of weakening and perhaps disappearing.

Key Words: Machahal, Collective work, Nadi, Georgian tales, Folk literature.

¹ Araştırmacı-Derlemeci, e-posta: dursunbilgi@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-1925-0926.

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin/Cite as: Dursun, G. F. (2024). Maçahel'de Gürcü Halk Edebiyatı ve İmecelelerde/Nadilerde Anlatılışı. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(Özel Sayı), 117-146.

GİRİŞ: MAÇAHEL YÖRESİNİN KONUMU, COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE YAŞAM ŞARTLARI

Halk etimolojisine göre Gürcü dilindeki bilek ve el anlamına gelen maça ve khel(i) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelen Maçakheli (მაჭახელი) ismi, Türkçede bulunmayan seslerden dolayı Maçahel/Macahel şeklinde yazılmaktadır. Türkiye'nin Artvin iline ve Gürcistan'ın Açara bölgesine yayılan Maçahel vadisi, Tunç Çağı'ndan itibaren yerleşim yeri olarak kullanılmış ve jeopolitik konumuyla Gürcistan'ın siyasal, ekonomik ve kültürel yaşamında önemli bir yer tutmuştur. 16. yüzyılda Osmanlı devletinin Batı Gürcistan'ın bir bölümünü ele geçirmesiyle Osmanlı topraklarına dâhil edilen Maçahel, Osmanlı tahrir defterlerinde "Gürcistan Vilayeti" içinde verimsiz bir mıntika olarak anılmıştır. Gerçekten de yörenin kaynaklarının kıt olması halkın vergiden muaf tutulmasına sebebiyet vermiştir. Maçahel, Osmanlı devletinin idaresi altında bazen Acara, bazen Şavşat sancağına bağlanmış, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Berlin Antlaşması'yla Çarlık Rusya'sına bırakılmıştır. 1921'de Türkiye-Sovyet sınırının belirlenmesiyle Maçahel ikiye bölünmüş; Yukarı Maçahel'deki altı köy Türkiye'ye, Aşağı Maçahel'deki on iki köy ise Gürcistan'a bırakılmıştır. Türkiye kısmında kalan 6 köyün isimleri Camili, Efeler, Kayalar, Uğur, Düzenli ve Maral'dır. Bu köylerden biri olan Camili köyü, Maçahel vadisinin merkezinde yer almaktadır (Url-1: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A7ahel>).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en doğu ucunda yer alan Maçahel vadisi, 2006 yılında UNESCO tarafından 'Dünya Biyosfer Rezerv Alanı' olarak tescillenerek dünyadaki 621 rezerv alandan biri haline gelmiştir. Bitki çeşitliliği yanında yabani hayvan varlığı ve akarsularının temizliğiyle de dikkat çekicidir. Avrupa'nın en yaşlı yağmur orman varlığına sahip olan Maçahel vadisi, Türkiye'de yağmur ormanının olduğu tek yerdir. Vadi, yazın serin ve ılıman, kışın ise soğuk ve nemlidir (Url-2: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A7ahel>).

Günümüzde Maçahel'e ulaşım, Borçka yönünden giden tek yol olan Bazamta'dan (Küçük Yayla) sağlanmaktadır. Borçka-Camili karayolu üzerinde Düzenli köyünden sonra gelen Camili köyü, Borçka'ya 50 km, Artvin'e ise 82 km uzaklıktadır. Bu yol, 1.850 metre yükseğe çıktuktan sonra tekrar 400 metreye inen bir geçit halindedir. Havalinin yüksek rakımlı Bazamta denen Küçük Yayla geçidi, kış aylarında kar sebebiyle kapalı kalmakta, bundan dolayı Gürcistan ile Türkiye arasında yapılan bir anlaşma sayesinde köy halkı acil durumlarda Borçka ya da Artvin yerine özel araçlarıyla Batum'a gidebilmektedirler. Yine Camili köyünün yakınından geçen Gürcistan sınırı olumsuz hava şartlarında bazen çobanlar ve hayvanları tarafından istemsizce geçilip kullanılır hale gelebilmektedir.

Yılın ilk karı yöreye yağdığına Maçahel'e ulaşım kapanmakta, 4 aydan 6 aya kadar yollar karla kaplı kalmaktadır. Havalinin doğal dokusunu korumasına katkı sağlayan bu durum emekli öğretmen Yusuf Yıldız tarafından şöyle anlatılmaktadır (Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 05.01.1999, İstanbul):

"Eşim Zinet Hanım üçüncü çocuğuna hamile idi. Maral köyünde öğretmenlik yapıyordum. Birden Şubat ayında kar bastırdı. Eşimin sancıları da başladı. Çok kar yağmadan Düzenli köyünden Hacer Ebe'yi atla getirttik ama bir gecede tam üç metre kar yağdı. Ebe eşimi muayene ettiğinde, "bu benim harcım değil, bu kadının Borçka'ya gitmesi lazım" dedi ama nafiye. Öyle bir kar yağıyor ki balkonlara bile çıkamıyorduk. Belki bir faydamız olur, moral veririz falan diye gelen komşu kadınları üç gün üç gece bizim evden çıkamadılar. Hepimiz ümidi kestik. Hanımım göz göre göre elimizden kaybolacaktı. Biz de bir söz var "gün toprağa girmez" diye. İşte yaşayacak günü vardı ve

bir hafta sonra tam bir hafta sonra doğum yapabildi. Allahım hem eşimi hem de oğlumu bağısladı bize. Telefon yoktu. Kimse kimseye haber veremezdi. Ölseydi gömemezdik bile. Konu komşu merak içindeydi. Ruhsatlı tabancamla üç el havaya ateş ettim. Herkes doğumun gerçekleştiği, hanımımın kurtulduğunu o şekilde anlamıştı. Eskiden kış çok uzun, hayat çok zordu. Gerçi halen kış uzun, yollar yine arada kapanıyor ama artık Gürcistan'dan geçiş imkânı bizim işimizi kolaylaştırıyor.”

Maçahel yöresinin zengin bitki çeşitliliği ve dışa kapalı yapısı burada üretilen balı özel kılmakta, yöreye mahsus arı ırkı sayesinde nitelikli bal üretimi yapılabilmektedir. Nitekim yörede Maçahel denilince akla ilk gelen Kafkas arısı ve balıdır. Maçahel'deki sohbetlerde de en sık kullanılan kelimeler arı, bal, ana arı ve saf Kafkas arısı olmaktadır. Bilindiği üzere Kafkas arısı, dünyadaki arı ırkları arasında en çalışkan ve en uysal olanlardan biri olarak tanımlanır. Dil uzunluğunun diğer arılara göre daha fazla olması, çiçeklerden öz alımını kolaylaştırarak bal üretimini olumlu etkiler. Bu şekilde bala ve çoğalmaya yatkın bir arı ırkı olması, Kafkas arasının verim ve kalite açısından dünya literatürüne girmesini sağlamıştır. Ancak bu olumlu özelliklerinin yanı sıra Kafkas arasının yağmacılığa yatkın olduğunu da belirtmek gerekir. Yaklaşık 25 yıldır arıcılıkla uğraşan İbrahim Aydın, arıcılığın kendilerine dedelerinden miras kaldığını ifade etmekte, “aile kültürümüzün yanı sıra yaşadığımız havalinin coğrafi koşulları ve diğer iş alanlarının kısıtlı oluşu da bizi arıcılığa yönlendirdi” demektedir (Anlatan: İbrahim Aydın, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 2021, Maçahel).

Maçahel'de yaşayan insanların tamamına yakınının ‘Gürcü’ kökenli olması, yöre insanının Gürcüce ve Türkçe olarak iki dile sahip olmasını sağlamıştır. Geçmişte, yörede televizyonun bulunmaması ve radyonun sadece yurtdışıyla bağlantısı bulunan ‘*Almanca*’ denilen ailelerde ya da memur evlerinde olması nedeniyle Türkçeyi ilkökula başladıklarında öğrenen çocuklar için bugün Gürcüce ikincil durumuna düşmüş durumdadır. Geçmişte bilhassa birinci sınıfa başlayan öğrencilerin öğretmenleriyle iletişimde yaşadıkları zorlu süreci Numan Dursun şöyle anlatmaktadır (Yazan: Gülşen Fatma Dursun, Mart 1998):

“Birinci sınıfa yeni başlamıştık. Ben biraz Türkçe biliyordum ama sıra arkadaşım Erol hiç bilmiyordu. Öğretmen bizi tahtaya kaldırdı ve fişleri okumamızı istedi. Erol, okumaya çalışırken heyecandan titremeye başladı. Küçük abdesti geldi ve öğretmene: “Gezmeye gidebilir miyim?” dedi. Gürcücede ‘gezme’ kelimesi tuvalet anlamına gelir. Öğretmen Gürcüce bilmediğinden bu ifadeyi yanlış anladı ve Erol’a çok kızdı. O dönemde öğretmen dayağı yaygındı. Erol da bu durumdan nasibini aldı ve ağlayarak çişini kaçırdı. Olaydan sonra günlerce okula gitmek istemedi. Hatta eve gittiğimde benimle bile görüşmek istemedi.”

Maçahel'deki zorlu kış şartları ve kısıtlı ekilebilir arazi sebebiyle zamanla okuma oranı artmış, memur sayısı ve dışarıya göç oranı oldukça yükselmiştir. İlkokulu Maçahel'de tamamlayan öğrenciler, eğitimlerine Borçka'da devam ederlerdi. Genellikle akrabalarının yanında kalır ya da birkaç öğrenci bir araya gelip ev tutarak zorluklar içinde eğitimlerini tamamlarlardı. 2006 yılında Hendek'te yapılan bir sohbette, Borçka'da öğretmenlik yapan Ülker Odabaş bu hususta şöyle bir tespitte bulunmuştur: “Maçahel'den gelen çocuklar, başlangıçta Türkçe bile konuşmakta zorlanırlar ancak okullarını hep birincilikle bitirirler. Bu zekânın kaynağını anlamak zor.”

Günümüzde Maçahel vadisinin turizme açılması ve yoğun bir ziyaretçi akımına uğraması yöre insanına ek gelir kapıları açmışsa da yörenin bakir tabii dokusunu ve geleneksel üretim tarzını zedelemekte ve devamlılığını tehlikeye atmaktadır.

1. MAÇAHEL YÖRESİNDE DİLDEN DİLE DOLAŞAN HALK EDEBİYATI TÜRLERİ

Maçahel’de yazılı olarak henüz kayda alınmayan fakat dilden dile dolaşan pek çok sözlü materyal mevcuttur. Bunlar genellikle imecelerde, ev oturmalarında, hikâyeci teyzeler ve amcalar tarafından anlatılan, düğünlerde atışmalarda kullanılan edebi özellik taşıyabilme potansiyeline sahip hikâyeler, fabl tarzı ya da dini içerikli anlatılar, şiirler, maniler, dualar ve masallar tarzı eserlerdir. Çok sesli Maçahel Korosu’nun seslendirdiği anonim şarkılar ve muhtelif ses sanatçılarının seslendirdikleri eserlerde yer verdikleri sözler ve nakaratlar da genellikle Maçahel kaynaklıdır.

2. MAÇAHEL YÖRESİNDE İMECE/MECİ (NADİ) VE ÇEŞİTLERİ

2.1. Erkeklerin Katıldığı İmeceler ve İmecelerde Yaşatılan Gürcü Kültürü

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü’nde “imece” kelimesine: “Kırsal topluluklarda köyün zorunlu ve isteğe bağlı işlerinin köylülerce eşit şartlarda emek birliğiyle gerçekleştirilmesi” ve “birçok kimsenin toplanıp el birliğiyle bir kişinin veya bir topluluğun işini görmesi ve böylece işlerin sırayla bitirilmesi” anlamı verilmektedir. İmece kelimesi Maçahel’de yaşayan halk tarafından “meci” şeklinde telaffuz edilmektedir. Yörede imece kelimesinin Gürcüce karşılığı olan “nadi” kelimesi de kullanılmaktadır.

Maçahel’de kar erkenden yağdığı için bağ-bahçe işlerinin erkenden bitirilmesi gerekir. Ekinler kaldırılmadan üstüne kar yağarsa, o kış boyunca yiyecek sıkıntısı çekilecek demektir. Ziraat işleri ve mahsulün kaldırılması, Ramazan hazırlıkları, nişanlı kızların çeyiz hazırlıkları tek başına yapılabilecek işler değildir. Bu tür işlerin tek başına değil komşular ve akrabalarla elbirliğiyle yapılması gerekir. Bu yüzden Maçahel’de zorunlu olarak gelişmiş bir imece kültürü ortaya çıkmıştır. “Bugün bana ise yarın sanadır”, “el birliğiyle” sözleri yaygın olarak kullanılmaktadır.

Erkeklerin güçlerini birleştirmesiyle yaptıkları işler arasında “tarlayı çapalamak” da vardı. Bu iş, şarkılı-sözlü atışmalarla, arada horon tepmelerle renklendirilip eğlenceli hale getirilirdi. Erkeklerin meci/nadi ile yaptıkları bir başka iş de “ev yapımı için tahtaların ormanda hazırlanması, kızaklarla evin yapılacağı yerlere taşınması” idi. Bu iş hem uzun sürmekte, hem de elbirliği gerektirmekteydi. Ağaçların kesilirken düşürülecek yönünün ayarlanamaması bazen tehlikeli sonuçlar doğurabildiğinden mutlaka usta/uzman kişilerin rehberliğine ihtiyaç duyulmaktaydı. Ev için kesilen ağaçların uygun ebatlarda yontulup zarar vermeden kızaklarla kaydırılması da hem uzmanlık hem de el birliği gerektirmekteydi.

Makarnalar Boş Yere Gitti

İmeceyi başarılı bir şekilde tamamlamak için birlikte hareket etmek kadar hava durumuna da dikkat etmek gerekiyordu. Lakin Maçahel’de genelde ya sabah öğlene kadar ya da öğleden sonra yağmur yağmaktaydı. Çok yağışlı bir vadi olduğu için meci/nadi için toplanan kimseler, bazen yağmur yüzünden dağılmak ve işi yarım bırakmak zorunda kalmaktaydılar.

Yusuf Yıldız tarafından 11.02.1997’de İstanbul’da anlatılan bir imece sırasında yağmur yağmış ve iş için bir araya gelenler dağılmışlardır. Buna göre: “Bir gün Coryet mahallesinden Hamit Hoca meci için komşuları çağırılmış. Ev yapmak için ağaç kesip kaydırmaları gerekiyormuş. Öğlene kadar adamlar çalışmış. Öğlen olmuş, namazlarını kılmışlar. Oturup öğle yemeğini yemişler. Hamit Hoca adamlar iyi çalışsın diye bol tereyağlı el kesimi makarna yapıp yedirmiş

millete. Eskiden “lobyo da pkhali (ფხალი)” (fasulye ve lahana) vardı. Makarna nerdeee? Tam yemek bitmiş tekrar işe koyulacaklar ki yağmur yağmaya başlamış. Biz “torokhapani (თოროხპანი)” deriz, bardaktan boşanırcasına yağın yağmura. O yağmurda kimse çalışamaz, yağış şekline bakılırsa akşama kadar da durmaz. Hepsi evlerine gitmiş. Hamit Hoca arkalarından: “Keşke yağmur öğle yemeğinden önce yağsaydı. Makarnalar boş yere gitti.” diye söylenip durmuş. Maçahel’de hava tahminiyle ilgili “sabah yağarsa yola çık, öğlen yağarsa eve dön” diye doğruluğu kanıtlamış bir söz vardır.”

Ben Doğrarım Sen Yersin

Yine ormanda kışlık odun hazırlamak da yabancı hayvanlara yem olmaya, odunları kızaklarda kaydırırken altında kalıp belini kırmaya varacak tehlikeler doğurabilmektedir. Nitekim Zinet Yıldız, 01.03.1999’da odun imecelerinde bulunan adamlarla ilgili duyduğu bir hikâyede, oduncu arkadaşların odun toplama meclisinde: “Ne uyanık olacaksın ne saf olacaksın. Ya keseri yersin ya da keseri yedirirsin. Bak günün birinde uyanık adamın başına neler geldi” diye başlayıp şu hikâyeyi anlattıklarını belirtir.

Odun meclisinde iki oduncu arkadaş varmış. Biri safça, biri de çok uyanıkmış. Bunlar her gün birlikte ormana gider, mecilere birlikte katılır, odun yaparmış. Yanlarına azık olarak yoğurt ve mısır ekmeği alırlarmış. Uyanık olan öbürüne iş buyurmayı çok severmiş. Getir bunu, götür bunu, kaldır, yap gibi emirler verirmiş. Öbürü de safça olduğu için her zaman denilen şeyi yaparmış.

Bir gün öğlen arası yemek yiyelim demişler ve oturmuşlar. Bir gün biri yemek getiriyormuş, diğer gün öbürü getiriyormuş. Bir gün safça olan açmış sitili, tabağa koymuş yoğurdu. Diğer de kaşığı eline almış. Safça olanı yoğurda mısır ekmeği doğramaya başlamış. Uyanık olan doğradığı lokmayı alıp kaşıklamış. Her dilim mısır ekmeği yoğurtlu tabağa düşer düşmez almış yemiş. Öyle öyle safça olan işini bitirip yiyene kadar yoğurt da bitmiş, ekmeğin de. Safça olanı o gün aç kalmış. Ertesi günü de aynısı olmuş.

Böyle olup giderken safça olan bir gün çok acıkmış. Yine ekmeğin doğrarken uyanık olanın hızlı hızlı yediğini görünce, yanındaki keseri eline almış ve yapma diye uyanık olanın kafasına indirmiş. Kafasından kanlar fışkırmış, adam ölmüş. Safça olan adamın öldüğünü anlamamış. Kenara yığıldığını görünce başlamış saya saya ağlamaya:

Ben doğrarım sen yersin

Bir keser vurmaya küsersin

Ben doğrarım sen yersin

Bir keser vurmaya küsersin

Ben doğrarım sen yersin

Bir keser vurmaya küsersin

Görüleceği üzere hikâyede saf kişilerin hakkını yersen, onu hafife alırsan, başına kötü şeyler gelir dersi verilmek istenmektedir. Bu hikâyede de olduğu gibi birçok Gürcü halk hikâyesi Gürcüce anlatılmakta ancak içindeki şiirler, nakaratlar Türkçe olarak söylenmektedir. Bu da yüzyıllar içinde iki komşu kültürünün birbiriyle alış-veriş içine girdiğini ve Maçahellilerin her iki kültürü günlük hayatlarında ve dillerinde bir araya getirip bağdaştırdıklarını gösterir.

Koranisa Çitisa

Zinet Yıldız tarafından aktarılan “Koranisa Çitisa” hikâyesinde, adamlar arasında ormanda mecilere giderken: “Dost ya da düşmanını iyi tanıman gerekir. Günü, güneşi, hava durumunu iyi kollaman gerekir.” anlayışının vurgulanıp pekiştirildiği görülür (Anlatan: Zahide Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 29.03.1999, Akova).

İki avcı arkadaş ava çıkmışlar. Yollarını kaybetmişler. Aramışlar taramışlar bir türlü yolu bulamamışlar. Akşam oluvermiş. Karanlıkta zaten bulamayız diye oldukları yerde geceleme kararı vermişler. Hava soğuk bari ateş yakalım, hem sıcak olur ısınırız, hem aydınlık olur yabani hayvan gelmez demişler. Odun toplayıp ateş yakmaya karar vermişler. Maalesef hiç biri de ateş yakmayı bilmiyormuş. Uğursuz leş yiyici kargalar iştahlanmışlar. Belki soğuktan donup ölsünler diye heyecanlanmışlar. Koraniler (kuzgunlar) başlamışlar bağırmağa.

Ayazeyle, ayazeyle

Kemuglari beyaz eyle

Odunları toparlamışlar, ağacın dibinde ateş yakacaklar ki leş yeyici koraniler (kuzgunlar) ağacın alt dallarına inmişler, güya onlara ateş yakma hususunda akıl vermişler.

Alttan kalın odunları dök / Kveydan horgebi dakare, mvakare

Üstüne de kalın kalın dalları doldur / Zeydan zorti zorti horgebi dakare

Kalın odun ve kalın kaya doldur / Zorti şişa da zorti kaya dakare

Kalın odun ve kalın kaya doldur / Zorti şişa da zorti kaya dakare

Cinkina (insan dostu kuş) acımış bunlara, alçaktan uçup alt dallara konarak demiş onlara:

Alttan kıymık dalları koy / Kveş pinskli punskli mukare

Üste kalın dalları dök demiş / Zeydan zortebi dakare

Böylece cinkina kuşu dinleyip onun dediklerine uyararak ateşi yakmayı başarmışlar ve donmaktan kurtulmuşlar. Ertesi günü de yollarını arayıp bulmuşlar. Sağ salim evlerine dönmüşler.

Hikâyede, aynı zamanda, ormanlarda bazı hayvanların dost ve bazı hayvanların düşmanca davranabildiğine, dosttan gelecek sinyalleri iyi anlamak gerektiğine dair de vurgular mevcuttur.

2.2. Kadınların Katıldığı İmeceler ve İmecelerde Yaşatılan Gürcü Kültürü

Genellikle evde ve akşam oturmaları şeklinde düzenlenen kadınların katıldığı imeceler daha eğlenceli olurdu. Hafızalarında kazılı hikâyeleri anlatanların çoğu da zaten kadınlardı. Anlatıcı kadınların çoğunun da taklit yetenekleri ve espri kabiliyetleri yüksek olurdu. Aynı zamanda son derece sosyal ve girişken kimselerdi. Anlatacakları hikâyeleri çok özel seçerler, ortama göre giyinir, anlatacağı hikâyeye uygun materyalleri yanlarına alırlardı. Mesela Hacı Hasan Ağa'nın hikâyesini anlatacaksa, yanına mutlaka hikâyede içine girip saklanılan koyun postunu andıran bir post; Bibiyas Hekya'yı (Halanın Hikâyesi) anlatacaksa, mutlaka oradaki yılanların kavgasını canlandıracak biri büyük, biri küçük bir sopa yanlarına alırlardı. Bazen de hikâyelerini dinleyicilerin yaşlarına göre

seçerlerdi. Eğer çocuklu bir imece topluluğu ise mutlaka “Hingil Hingil Grokhoy Grokhoy”, “Yarım Horoz” gibi hikâyeler anlatırlardı.

Hingil Hingil Grokhoy Grokhoy

Hem Gürcüce hem de Türkçe anlatılan “Hingil Hingil Grokhoy Grokhoy” hikâyesinde hayvan sevgisi ustalıklı işlenir (Anlatan: Zahide Dursun-Sümeyye Dursun Kesici, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 28.03.1999, Akova). Hikâyeye göre: “Bir koca-karı varmış. Tek başlarına evlerinde yaşarmış. Bu kadının bolca tavukları, bolca civcivleri ve bir tane de horozu varmış. Hayvanlarını çok severmiş. Her gün onları yemlermiş. Onları “gel bili bili, gel bili bili” diye çağırırmış. Özellikle de horozunu çok severmiş. Onun önüne ekmek parçalarını atarmış. O da kendisi yemez, hemen tavukları çağırır, onlara yedirirmiş. Kadın bunları seyredince mutlu olur gülermiş. Bir sabah bagenden (ambar) mısır koçanlarını almış. Ahırın kapısına inmiş. Kümesin kapısının yanında oturacağı kesik bir ağaç gövdesi varmış. Ona oturmuş. Yanına aldığı mısırları kucağında elleriyle tanelemiş. Peştamalı yukarı kıvrıp mısırları tutturmuş. Eğilmiş kümesin kapısını açmış. Tavuklar çıkmış, civcivler çıkmış, horoz çıkmamış. Kucağındaki mısırları savurmuş. Mısır sesine de çıkmamış. Tavuklar ve civcivler mısırı yemeye başlamış...” diye devam eden hikâyeye vasıtasıyla, evde çocuklarını bırakacak kimsesi olmayıp imeceye çocuklarıyla gelmek zorunda kalan kadınların çocuklarını da eğlendirmek, çocukları imece ortamına alıştırmak, hayvanları sevdirmek amaçlanırdı.

Hikâye komik bir ağıtla devam eder, ağıt kısmı sesli, melodili ve çeşitli folklorik hareketlerle tamamlanırdı.

Tavukların kocasıydın
Civcivlerin babasıydın
Hingil hingil grokhoy grokhoy
Giderdun suya ıslanırdın
Gelirdin avluya yaslanırdın
Yitirdum Cuma gecesi
Hingil hingil grokhoy grokhoy...

Motrevlo Tzkalö

Kadınların düzenlediği meciler arasında yün tarama, çeyizlik ip eğirme, çeyizlik çorap örme, düğünlere sarma sarma, Ramazanlık yufka, silori ve erişte yapma, sarımsak soyma, mısır soyma gibi faaliyetler de vardı. Bu tür faaliyetler sırasında toplulukta genç kızlar olduğunda, onlara mesajlar vermek niyetiyle mutlaka “Motrevlo Tzkalö” hikâyesi dile getirilirdi. Bu hikâyeye genç kızlar evlenmeden önce oğlan anneleri tarafından denenir, gelinlik kızlar oğlan anneleri tarafından seçilir, çaktırmadan imtihana tabi tutulan kızların uyanık olmaları, güler yüzlü ve çalışkan olmaları gerektiği hatırlatılırdı (Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 09.04.1999, Akova).

Hikâyeye göre: “Dul bir kadın varmış. Bunun bir tane oğlu varmış. Oğluyla birlikte yaşarmış. Aradan epey zaman geçmiş ve kadının oğlu evlenme yaşına gelmiş. Kadın oğluna kız aramaya başlamış. Bir evde çok güzel bir kız var demişler. Kadın da kızını görmek için çıkmış yola, eve varmış. Kızcağız sekvide (sedir) oturuyormuş. Çok güzel bir kızmış. Kadının hemen hoşuna

gitmiş. Güzel güzel de gülümsüyormuş. Güler yüzlü bir gelin olur diye hayal de kurmuş. Kızın çalışkan mı tembel mi olduğunu, nasıl yürüdüğünü görmek için denemek amacıyla “kızım çok susadım, bana bir su getirir misin? demiş... Bu sırada toplulukta bulunan genç kızların hepsinin yüzünde bir gülümseme ve oturma şekillerinde bir düzelme belirirmiş.”

Çreli Mozveri

Anlatılan hikâyelerin seçimlerinde mecliste mevcut bulunan kişilerin özellikleri de önemli olmaktadır. Toplulukta kızlarını evlendirmeyip ev-bağ-bahçe işlerini yaptırın ya da oğlunun evlenme yaşı geldiği halde masraftan kaçmak için evlendirmeyen anne-baba varsa hemen “Çreli Mozveri” hikâyesine başvurulur ve evlenecek gençlere umut ışığı olunurdu (Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 15.04.1999, Akova).

“Bir karıkoca varmış. Bunların evlenecek yaşta oğulları varmış. Oğlan evlenmek istiyor fakat ailesi bir türlü bu konuyu gündeme bile getirmiyormuş. Zaten çok da fakirmişler. Bir ineği bir de yeni etme tosunları varmış. Çok fakir oldukları için evleri de bir odalıymış. Bir gece yataklarını sermişler, üçü de aynı odada yatmışlar. Epey vakit geçmiş. Kadın kocasına demiş ki: “Bey oğlanın evlenme yaşı geldi. Ben de hem dışarıda hem içeride artık yetişemiyorum. Bir gelinim olsa, o evde iş yapar ben dışarıda iş yaparım. Eve gelince sıcacık çorbamız hazır olsa kötü mü olur? Hem torun falan da olur. Onu da severiz demiş.” Adam hemen sert çıkmış. İyi güzel hanım da para gerek. Hangi parayla düğün çevireceğiz? Kadın da...”

Aliko

Anlatılan halk hikâyelerinde verilmek istenen toplumsal mesajlardan biri de kişinin yaşına uygun hareketler yapmasını tavsiyede bulunmaktır. Bu tür tavsiyeler kişiyi incitecek şekilde doğrudan yapılmaz, güldürüp düşündürmek suretiyle mesaj verilmeye çalışılırdı (Anlatan: Zahide Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 29.03.1999, Akova).

Biri genç, biri yaşlı iki kadın varmış. Bunlar Aliko isminde dul bir adama âşık olmuşlar. Aliko biraz genç olan kadınla evlenmek istemiş ama öbürünü de bir türlü başından defedememiş. “İkiniz arasında yarış yapayım, hanginiz kazanırsanız onunla evleneceğim” demiş. Kadınlar da kabul etmişler. İlk yarışı koşu olarak belirlemiş. Yarışı genç kadın kazansın diye onun avantajlı olabileceği bir yer seçmiş. Aliko iki kadını da yanına almış ve “ikiniz şu karşı tepede görünen çam ağacına kadar gidecek, oraya el sürüp geleceksiniz. Hanginiz erken gelirse onunla evleneceğim.” demiş. Başlatmış yarışı. Genç olan daha hızlı koşup mesafeyi bayağı aşmış. Yaşlı kadın arkada kalınca kıza bağırarak saymaya başlamış:

Kurban olurum sana, bekle beni (şeni çirime dimitsay) diye yalvarmış önce.

Tabii kadın bekler mi? Erkenden gelip yarışı kazanmak istiyor. Beklemeyince, bu sefer kızarak:

Çingene kız bekle beni (Poşav dimitsay)

Dizlerim gayret et (Mukhlebo kayratiken)

Tabii koşuyu genç kadın kazanmış. Ama yaşlı kadın itiraz etmiş. Bu adil değildi demiş. Bir kez daha yarış istemiş.

Aliko tamam demiş...”

Mısır Mecileri

En eğlenceli meciler mısır soyma sırasında olurdu. Bu dönemde lezzetli kestaneler de olgunlaşmış olurdu. Buna göre: “Meci yapacak aile gündüzden kestane toplar, bakır güğümlerin içine atar, üstüne su doldurup güğümleri ağır ağır yanan ocaktaki ateşin yanına dizerdi. En az üç beş güğüm kestane meci ortalarında kaynamış, un gibi pişmiş olurdu. İlk mola kestane molası olurdu. Daha sonra mısırların arasına karışmış olan henüz olgunlaşmamış süt mısırları (çiğlinti) da toparlanır, ocakta nar gibi közün üstünde pişirip pişirip sırayla imeceye katılanlara ikram edilirdi. Çoğunlukla kadınlar mısırı soyar, erkekler ise mısırı birbirine bağlardı. Sonra bu bağlı mısırları sepetlere doldurup sırtlarına yüklenerek naliya (serender) dedikleri ambara çıkartırlar, tavana yassı olarak asılan “kandara” dedikleri ağaç dallarına dizerlerdi. Mısırlar burada hem kurur hem de bütün yıl tükenene kadar muhafaza edilirlerdi” (Anlatan: Numan Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, Mart 1998).

2.3. Ev Oturmaları

Radyo ve televizyonun olmadığı uzun kış gecelerinde komşuların birbirine oturmaya gitmeleriyle kurulan sohbet meclisleri de pek çok etkinliğe sahne olurdu. Nitekim bu sohbetlerde bulunmuş olan Yusuf Yıldız, sohbetlerin yanında oyunlar da oynandığından bahseder.

Yüzük Oyunu

“Eskiden Maçahel’de televizyon yoktu. Uzun kış geceleri bağ-bahçe işleri de olmadığından oturarak geçemezdi. Birbirimize gider, güzel güzel sohbetler yapar, oyunlar oynardık. Maçahel’de en çok oynadığımız oyun “Yüzük Oyunu” olurdu. Bir de genelde Maral ve Uğur köyü tarafındaki akşam gezilerinde, Osman Yavuz’u hep gözümüz arardı. Onun okuduğu Gürcüce vaazı dinlemeyi çok severdik. Sesi de çok güzeldi. Güzel bir kaideyle okurdu. Hem dinler hem ağlardık (Anlatan: Yusuf Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 2018).

Gürcüce Vaaz

Yusuf Yıldız’ın söz konusu ettiği “Gürcüce Vaaz” 2019 yılında tarafımdan mecilerin de baş şairi olan Osman Yavuz’dan derlenmiştir. Maçahel’den Batum’a gidip orada medresede okuyan biri tarafından yazıldığı söylenen bu vaazı ilk okuyan kişinin neredeyse her aile kendi dedeleri olduğunu söylemektedir. Ancak kimse bu vaazın kimin tarafından yazıldığını bilmemektedir. İslâmî kuralları bir bütün olarak anlatan bu vaaz metni, güzel bir dinî şiir olarak değerlendirilebilir.

Bir vaaz yapalım Gürcüce dille / Erti vaiziv knat Gurcice enit

Yaratıcıya inanalım hem candan hem yürekten / Gamçeneli devcerot hem sulit hem gulit

Yaratıcıya yalvaralım bütün dillerle / Ğmert vekhvetzot sunkvela enit

Yaratıcım, sahibim, sen bize acı / Ğmerto batono şen şigvibrle

Kakalo Tzveri Tzameydzliye

Ev oturmalarında anlatılan hikâyelerin pek çoğunda Kafdağı, Sihirli sur, Arabuzengi denilen siyah ve korkunç fakat bir o kadar da sihirli güçleri olan şahsiyetlerden de sıkça söz edilir. Tarak, sabun, ceviz sihirli malzeme olarak anılırlar ve iyi ve güzel niyetli kişileri kötü kişilerden kurtaran

birer araç olurlar. Zahide Dursun tarafından anlatılan “Kakalo Tzveri Tzameydzliye / Ceviz Ucunu Eğ” adlı hikâyede de bu unsurlara rastlanır (Anlatan: Zahide Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 16.03.1999, Akova).

“Bir kocakarının üç oğlu varmış. Ortanca oğlan yaşlı anneye evde hizmet ediyormuş. Küçük oğlan keçileri otlatıyormuş. Büyük oğlan tarla işlerine bakıyormuş. Küçük oğlan keçileri otlatırken izinsiz başka bir adamın elmasını silkelemiş ve keçilerine yedirmiş. Tarlanın sahibi onu görünce keçi çobanı olan oğlanı bir güzel dövmüş. Küçük kardeş adamdan çok korkmuş, yarın yine dönerse diye evhamlanmış. Eve gelince “bir daha keçileri otlatmaya gitmeyeceğim” demiş. Ne neden gitmeyeceğini anlatmış ne de dökülen diller karşısında ikna olmamış.

Ertesi günü ortanca oğlan gitmiş keçileri otlatmaya. Keçi çobanı da anneye bakmak için evde kalmış. Mısır ekmeği ile çimuri (yeni pişmiş sıcak mısır ekmeğinin içine tereyağı katıp ezerek yapılan püre tarzı yiyecek) yapmış. Kocakarına yedirmiş. Kadın çimuriyi yutamayınca değnekle tıkayıp ittirmeye çalışmış. Kadıncağız boğulmuş. Ölünce, onu gülüyor zannetmiş. Bahçeye abisine “annem gülüyor, gel bir gör” diye çağırmış. O da gelmiş eve, bakmış ki annesi ölmüş. Hemen kardeşini iyice dövmüş.

Ortanca ve büyük kardeş, küçüğe kızıp “bu adam bize hep iş açıyor” demişler ve evden ayrılmışlar. Gitmişler, başka bir yere yerleşmişler. İki de evlenip yuva kurmuşlar. Aradan uzun süre geçmiş. Abiler “bir kardeşimizi ziyaret edelim” demişler. Evden ayrılırken büyük kardeşin karısı on iki tane sihirli ceviz, bir sabun, bir de tarak vermiş. Bir de aslan-kaplanın tüyünü koymuş çantaya. Her gün yolda birer tane ceviz at, sonra sabunu, en sonunda tarağı havaya at diye tembih etmiş. Zorda kalınca bu aslan kaplan tüyünü de yak demiş...”

İnsan Yiyici Varlıklar

Maçahel’de anlatılan halk hikâyelerinde sıkça insan kılığında insan yiyici varlıklardan söz edilir. Cin ve peri gibi varlıkların yanında insan ve hayvan etini canlı canlı yiyen karakterler de hikâyeler içinde yer alır. Zinet Yıldız tarafından anlatılan bir hikâyede bu insan yiyici varlıklara rastlanır (Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 01.03.1999, Akova).

Yolcu bir adam bir gece bir insan yiyicinin evinde konuk olmuş. Bir müddet sonra onun insan yiyici olduğunu anlamış tabi. İnsan yiyici misafire atının kaç ayağı olduğunu sormuş. Onun atının bir ayağını yediğini anlamış. Hemen evet, evet, atın üç ayağı vardı demiş. Nasıl geldiniz peki diye sormuş. O da zıplaya zıplaya geldik demiş.

Biraz sonra “onun otu bitmiştir, ben bir ahıra bakayım” demiş. Gitmiş ahıra. Yine on dakika sonra gelmiş. Bu sefer de yüzünde taze damlayan kanlar varmış. Tekrar misafire sormuş. “Kardeşim senin atının kaç ayağı vardı?” demiş. Adam bir tane daha ayak yediğini anlamış, “iki tane ayağı vardı” demiş. Yine nasıl geldiniz peki diye sormuş. O da iki ayağıyla zıplaya zıplaya demiş.

Neyse üçüncüyü de yemiş, dördüncüyü de. Ama her defasında aynı soruyu soruyormuş. Gövdeyi yemeye gittiğini anlayınca, bu beni de yiyecek diye düşünmüş. O gelmeden en iyisi ben kaçayım demiş. Gövde ayaktan daha uzun sürer diye evden fırlamış, başlamış koşmaya. Bir de bakmış ki kanlı kanlı adam peşinden geliyor. Tam elini uzatıp yakalayacak olduğunda, annesinin dedikleri aklına gelmiş. Bundan daha çok ne zaman darda kalacağım ki diye düşünmüş ve cebinden tarağı çıkartıp havaya fırlatmış. Kendisi ileriye doğru hızla koşuyormuş. Birden arkasına bakmış ki

tarahın dişleri gibi çok sıkı bir orman arkasında dizilmiş. İnsan yiyici adam çok güçlüymüş. Sıkı sıkı ormanları geçerken zorlanmış, vakit kaybetmiş ama yine de geçmiş ormanı. Koşmaya devam etmiş. Yine tam yetişecek olduğunda, bir de sabunu atayım demiş. Var gücüyle yukarıya doğru sabunu fırlatmış. İnsan yiyici adam ile kendi arasında koca koca sabun gibi kaygan sivri uçlu kayalar inmiş gökten...”

Sonuç ve Değerlendirme

Hikâyeler toplumu şekillendiren ve nesillere aktarılmak istenen mesajları en tatlı bir biçimde ulaştıran iletişim biçimidir. İnce ince ders verirken aynı zamanda güldürüp eğlendirirler. Yörenin coğrafi koşullarının ve yaşam biçiminin gerektirdiği yol ve yöntemleri sıklıkla öğretirler. Görüleceği üzere imecelerde anlatılan halk hikâyeleri de Maçahel halkının yaşantısına dair bir hayli unsur barındırır. Yapılan inceleme ve derlemelerden yola çıkarak Maçahel’de imece ve halk hikâyeleriyle ilgili şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

Maçahel’de yapılacak işlerin bitirilmesinde imecelerin büyük katkısı vardır.

Ağır kış şartları ve sert coğrafi yapısı sebebiyle Maçahel’de imece kültürü varlığını devam ettirmiştir.

Hikâye, oyun, şiir gibi halk edebiyatı örneklerinin icra ediliyor olması imeceleri daha da cazip haline getirmiştir.

Hikâyeler vasıtasıyla mevcut Gürcü kültürü dilden dile, nesilden nesile aktarılmıştır.

Mecelerde insanlar sosyalleşmiş, genç-yaşlı arasında bilgi aktarımı daha kolay sağlanmıştır.

Anlatılan her hikâyeye farklı kesimlere ayrı ayrı mesajlar verilmiştir.

Anlatılan hikâye ve şiirlerle Gürcü dilinin unutulmaması ve Maçahel’de konuşulması sağlamıştır.

Hikâye anlatıcılar imeceleri eğlenceli ve çekici hale getirmiştir.

İmece ve halk edebiyatı birbirini tamamlayan birer unsur haline gelmiştir.

Türkçe-Gürcüce karışık şiir ve hikâyelerin varlığı Maçahel’de bu iki kültürün birbirine kaynaştığını göstermektedir.

Günümüzde Maçahel dışından ücretli iş yapan yevmiyecilerin gelmeleri ve televizyonun yaygınlaşması, hem imece kültürünü hem de halk hikâyelerinin üretilip aktarılmasını olumsuz etkilemiştir. Artık imece kültürü ve halk hikâyeleri eski heyecan ve canlılığını yitirmeye yüz tutmuş; geçmişte birlikte yapılan işler, meciler yerine doğrudan dışardan gelen işçilerle yapılmaya başlanmıştır. İnsanların parayla iş yapacak adamlar bulabilmesi, geçmişte zorunluluk ve ihtiyaç neticesi bir araya gelmek mecburiyetinde kalan ve bu vesileyle ortak bir çalışma kültürü ve edebiyatı üreten muhitin zayıflamasına ve ilişkilerin gevşemesine yol açtığı aşikârdır. Zira geçmişte bir ev yapmak için gerekli olan ağaçları hazırlamak üç yılı alırken, şu an Borçka’ya gidip ihtiyaç duyduğu malı beğenerek satın almak ve köye getirtmek için bir gün yeterli olabilmektedir. Yine geçmişte uzun kış gecelerinin tek eğlence kaynağı olan hikâyeler, atışmalar ve şiirler yerini

televizyona hatta tüm dünyada olduğu gibi internete bırakmış, bu da mahalli edebiyatın aktarımını ve üretimini sekteye uğratarak zayıflatmıştır.

Son bir söz olarak yaklaşık yirmi sene önce, azalmaya yüz tutan hikâye anlatma geleneğinde tedavül eden eserler anlatıcılarla birlikte yok olmasın, tespit edilip kaydedilsin, yaşatılıp gelecek nesillere aktarılsın, eğitici-eğlendirici olmaya devam etsin diyerek başladığım derleme çalışması bu makaleyle ilk ürününü vermiş olacaktır. Daha çok Maçahelli taşıyıcılardan olmak üzere altmışa yakın halk hikâyesi tarafımdan derlenmiş durumdadır. 2023 yılından itibaren Sakarya’da da yaptığım derlemelerde, Artvin-Maçahel’deki Gürcülerden dinlediğim hikâyelerin benzerlerinin bazı küçük değişikliklerle Sakarya’da yaşayan Gürcüler arasında da var olduğunu gördüm. Kültürel iletişim ve aktarım bakımından elimde mevcut bulunan eserlerin gerçekten çok kıymetli olduğunu anladım. Kendilerinden derlemeler yaptığım birçok kişinin şu an yaşamıyor olması da (vefat etmiş olanlarına Allah’tan rahmet, yaşamakta olanlarına sağlık, sıhhat, afiyet diliyorum) mevcut kayıtların önemini arttırdığını düşünüyorum. Bir nevi şahsıma emanet edilmiş olan bu yüzlerce yıllık birikimin ve tecrübenin kıymetinin bilinmesi ve gelecek kuşaklara taşınması ümidi içindeyim. Umarım bir tür küçük köy tiyatroları gibi çalışan halk hikâyesi anlatıcıları yine aktif olarak sahnedeki rollerini alırlar, genç nesiller bunları zamana uyarlayıp yaşatırlar.

Kaynakça

- “Aliko”. Anlatan: Zahide Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 29.03.1999, Akova.
- “Ben Doğrarım Sen Yersin”. Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 01.03.1999, Akova.
- “Çreli Mozveri”. Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 15.04.1999, Akova.
- “Gürcüce Vaaz”. Anlatan: Osman Yavuz, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 2019.
- “Hingil Hingil Grokhoy Grokhoy”. Anlatan: Zahide Dursun-Sümeyye Dursun Kesici, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 28.03.1999, Akova.
- “İnsan Yiyici Varlıklar”. Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 01.03.1999, Akova.
- “Kakalo Tzveri Tzameydzliye”. Anlatan: Zahide Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 16.03.1999, Akova.
- “Koranisa Çitisa”. Kaynak kişi: Zinet Yıldız, Anlatan: Zahide Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 29.03.1999, Akova.
- “Maçahel Bölgesinin Coğrafi Şartları”. Url-2: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A7ahel> Erişim 03.08.2022.
- “Maçahel Bölgesinin Tarihsel Geçmişi”. Url-1: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ma%C3%A7ahel>, Erişim 03.08.2022.
- “Maçahel’de Arıcılık”. Anlatan: İbrahim Aydın, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 2021, Maçahel.
- “Maçahel’de Eğitim”. Anlatan: Numan Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, Mart 1998.

“Maçahel’de Yaşam Şartları”. Anlatan: Yusuf Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 05.01.1999, İstanbul.

“Makarnalar Boş Yere Gitti”. Anlatan: Yusuf Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 11.02.1997, İstanbul.

“Mısır Mecileri”. Anlatan: Numan Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, Mart 1998.

“Motrevlo Tzkalo”. Anlatan: Zinet Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 09.04.1999, Akova.

“Sarımsak Ayıklama Mecileri”. Anlatan: Numan Dursun, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, Mart 1998, Akova.

“Yüzük Oyunu”. Anlatan: Altan Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 09.11.2024, Uğur Köy/Artvin.

“Yüzük Oyunu”. Anlatan: Bulunmaz Akdemir, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 09.11.2024, Maral Köyü/Artvin.

“Yüzük Oyunu”. Anlatan: Yusuf Yıldız, Yazan: Gülşen Fatma Dursun, 2018.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Erişim 12.10.2020. <https://sozluk.gov.tr>

Ekler

Ek 1: Aliko / ალიკო

ერთი ცოტა ახალი ერთის ცოტა ბერი ორი ქალი ყოფილან. ორსივეის ალიკო სახელიან ერთ კაცზე დააშილებულან. ალიკოს ცოტა ახალი ქალი წონდებოდა მარამ ბერი ქალი თავიდან ვერ მუსხნია. თქენ დაგაჯენგონა, რომელცხაი მეიგეფთ ისნა ვითხოდა იმის ერთათ დავსახლდენა ვო უთხრა. ქალები დაჯერებულან.

ალიკომ ახალ ქალმა მეიგოს ვო იმისთვინ სირბილის ჯენგი დუყენა. ალიკომ არსივეს დუმახა და იმათ აგზედან გაღმა ქედზე სირბილით გეხვიდოთნა და , იგზე რომ ნაძვის ხე არი იმას ხელი წაკაროთნა და უკან აგზენა მოხვიდეთნა. ენ წინ რომელცხა მოხვალთ ისნა ვითხოვო უთხრა.

ჯენგი დაწყობილა. ახალ ქალს სქვიტაი ურბენია. დამორაველულა. ბერ ქალ დუწყია ძახილი:

ენწინ ლამაზათ შუხვეწია: შენი ჭირიმე, დიმიცაი. ქალი დუცდისთუ?უნდა რომ მალე მოვდე და ალიკოი მე ჩევბარო. რომ არ დუცადა გაბლეზდა და გიდვენ ძახილი დუწყო.

ფოშავ დიმიცაი

მუხლებო ყაირათი ქენით

ჯენგი ახალ ქალმა მეიგო.მარამ ბერ ქალმა არ დაჯერდა. ეს წორე ჯენგი არარი. ერთი კიდო დევჯენგოთ ვო მეინდონა.

ალიკოს დუცერებია და ახალი ჯენგი დუცლია. ზამთარის სეზონი ყოფილა. ტოვლიანი ზემჭერის თვე ყოფილა. ამელამ ორსივემ თითო წისქვილქვეშა დაქტიონა. რომელცხაი სიციცეში წისქვილქვეშ გათენეფს ხვალ ისნა ვითხვონა. ორსივე ქალმა დაჯერდენ. ორსივესთინ წისქვილი უნახია. მეგრემ ალიკოს ახალი ქალი წისქვილში არ გუგზავნია. დედაბერი ქალი გუგზავნია. ახალი ქალი მის შინ მუყვანია. დედაბერ ქალმა წისქვილ ქვეშ ჩევდა რომ წისქვილი ტარსავეთ ტიალოზს. იმ წუტში ყინვა დეიწყო. წისქვილის კუმტულო ტიალოფს ქალს წყალი ესხმება. ქალმა კანკალი დეიწყო. მის თავზე გული დადებისთვინ ნენ ნელა სიმღერა დეიწყო.

ამელამ წისქვილში სიცივედა კანკალი

ხვალ საგამ ალიკოსთან სიცილი და ხარხალი

კანკალით ნახვარ საათზე ბითავათ გაყინვაზე წასულა. გელეფსას ქალის სუნი ცემიან. ჰამმან წისქვილ ქვეშ ქალი უნახიან. ქალის ჭლიკებზე დახვევლან. თავდაღმა თრევა დუცყიან. ქალი სიცივისკან თვალეზი ნახვარათ დახუჭული და გაყინული ყოფილა. გელეზი ალიკოს კაცები მოვდენ და შინ წიმიყვანონნა ვო ეგონა. იმათ ჰამმან ერთი სიმღერა მუყოლა:

ჩემო ნეფის მაყრებო

ფეხ ტატატა ბლაცყებო

ნელა ნელა დამაყოლეთ

ქვაზე თავი არ დანაკრევიოთ.

გელეზმა ქალი დაათრიენ და ქვეით ჩეიყვანენ და ღელი პირში დაძლიძენ და შექამენ. მეორე ღამეს ალიკოს სახლში სიცილიდა ხარხალი ალიკომდა ახალ ქალმა ქნენ.

29/03/1999/ აქოვა/მომლაპარიკე: ზაჰიდე დურსუნ/ სუმეიე დურსუნ კესიჯი/ დამწერელი? გულშენ ფათმა დურსუნ.

Ek 2: Ben Doğrarım Sen Yersin / მე დავჭრი შენ ჭამ

ორი შიშამკრეფველი არხატაში ყოფილა. ანათიდან ერთი ცოთი ჭკვიდან ნაკლები საფი ყოფილა. მიალიან კურნაზი ყოფილა. ესენი ყველა დღივ ტყეში ცევდოდენ და ერთათ შისას გამგზადებდენ. შვადეკან საჭმელათ სითილაში მაწონ და ჭად წეილებდენ. კურნაზი კაცი საფი კაცის დასაკმება ძალიან უყვარდა. ეს მეიტაიე, ის წეილე, აწიე, დაწიე, გაკეთე ვო რაცხა საქმე იქნებოდა იმას დუმახებდა. მეორე რომ საფი იყო რაცხა საქმეს მიცემდა ჩუმის გამუღებლათ იქდა.

ერთი დღე შვადეხან საჭმელი ვჭამოთ ვო უთქმინან. დამჟდარან. ერთ დღეს ერთი მეორე დღეს ერთ საჭმელი მოქონდა. იმ დღეს საფ კაც სითილაი გუსხნია, მაწონი ტეფშიზე დუსხმია. მეორე კაცსას გოვზი ხელში უწევია: საპ კაც დუწყია ჭადის ფუნჩხვა. საფი ჭად გატეხავს, მეორე შეჭამს.

ჭადი მაწონში ჩავარდება მეორე დახტება, ჩამფუნჩხველს ერთი ლოკმა არ დურჩა. ჭადის დალეულა, მაწონის დალეულა. საფი კაცი შიერი დარჩენილა. კურნაზ კაცმა მეორე დღესას იმფრადი კნა. საპ კასმა ყველა დღეს შიერი დარჩა.

ერთი დღე გივენ ჩაპუნჩხვა დუწყია რომ მეორე ჭამს. კიდოვ შიერი დავჩენა ვო რომ მიხტა და კესერი დახთადა თავი დუდში გუჩინა. კაცის თავიდან სისხლები მოქრის. კაცი მიმკდარა. საფ კასმა კაცის მოგდენას ვერ მიხდა და დეიწყო თლადა ტირილი?

ბენ დოღრარიმ სენ იერსინ

ბირ ქესერ ვურმაილან ქუსერსინ

ბენ დოღრარიმ სენ იერსინ

ბირ ქესერ ვურმაილან ქუსერსინ

ბენ დოღრარიმ სენ იერსინ

ბირ ქესერ ვურმაილან ქუსერსინ

მომლაპარიკე: ზინნეთ ილდიზი, დამწერველი: გულშენ ათმა ურსუნ/ 01/03/1999 / ისტანბულ.

Ek 3: Çreli Mozveri / ჭრელი მოზვერი

ერთი ქალკაცი (ცოლი და ქმარი) ყოფილან. ამათ დასახლების დროისა ერთი ბიჭი ყოლიან. ბიჭ დასახლება უნდა მარამ დედმამას ანაგებათ არ ესმის. სულას ფუხარა ყოფილან. ერთი ძროხა ერთის მოზვერი ყოლიან.

მათ სახლ ერთი ოდა ქონებია. საღამოზე ერთ ოდაში ლოგინ ჩაგებდენ და ერთათ დაწვებოდენ. ერთი ღამე ქალს კაცისთვინ უთქმია რომ: კაცო, ჩვენი ბიჭის დასახლების დრო მოვდა. მე ჰემ სახლის საკმე, ჰემ გარედა საკმეს ველარ ვუთავდები. ერთი ძალ ქვყავდეს ის სახლში საქმეს იქს მე გარეთ. საქმიდან სახლში რომ მოვალთ თიბილი საჭმელი დაქვხდეს კაი არიკნება თუ? ბადიშის გვეყოლვის. იმასას ვიხუტეფთ. კაცმა ჰამმან გაბლეზ ებულა. იმ საკმეს პული ჭირია. ჰადგვაქ ფული. რომელ ფულითნა ვქნათ ქორწილი? ქალმას:

წორეს ამბოფ კაცო მარამ ახორში ჭრელი მოზვერი ჰყავს იმას გავყიდავთ და ქორწილ ვიქთ. ეს ჰკვა კაცსას მოწონებია. წორეს ამბოფ. ახლა დეიძინე და მემრენ დავხედოვთ მაქ საქმეს ვო უთქმია.

ქალ კაც დუძინიან მარამ ბიჭ სიხარულისკან იმ ღამეს ვერ დუძინია. ბიჭ უხაროს მარამ ერთი კიდოვ დასახლების სიტყვა აღარ დულაპარიკებიან, სამი დღე, ხუტი დღე, სამი კვირე, ხუტი კვირე არ დულაპარიკებიან. ბიც სიჭ სიხარული დაცოტავებია. ყველა ღამ ბიჭ უნდა რომ დასახლებისა ილაპარიკონ. დედ მამას ყველა ფურჩული ის გონოდა. იმ ღამეს საქმეებიდან, სოფლიდან, სიმინდიდან ილაპარიკენ. ერთ ოდაში რომ იცვენ რაცხას ილაპარიკებენ ეყურებოდა. ბიჭმა ვეღარ გუძლოდა დედამის ლოგინიდან დუძახა:

დედოკო ბაწის ჭრელი მოზვერიდან ილაპარიკეთ დააა/

მომლაპარიკე: ზინნეთ ილდიზი, დამწერველი: გულშენ ფათმა დურსუნ/
15/04/1999 / ისტანბულ.

Ek 4: Gürcüce Vaaz / გურჯიჯე ვაიზი

ერთი ვაიზი ვქნათ გურჯიჯე ენით
გამჩენელი დევჯეროთ ჰემ სულით გულით
ვეხვეცოთ გამჩენელ სუნყველა ენით
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

კითხვადა ლოცვა ემრი გვიზამა
გვაწავლა თელი ჩვენ ფეიღამბერმა
ეყურბანოს მას სულმა და გულმა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

ამ დუნიაში ჩვენ ძალიან ბოში ვართ
ღამაზი ნუსხაფი ჰემდა ვიკითხოთ
რაცხას ემრ გვიზამს თელი ვისაქმოთ
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

ამ დუნიაში ჩვენ მოსაფირი ვართ
პაწახანს უკან მეზარში წევაღთ
ღმერთი გამჩენელის ჰუზურზე მივაღთ
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

ეს ვახთი არი ახირ ზამანი
გათავდა დუნიაში კარქი ინსანი
ენით იძახის ვარ მუსლიმანი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ლოცვადა კითხვა დეიკარქა წევდა
სუნყველამ მიცა დუნიაში სევდა
ქალებმა კაცის უმფოსი გახდა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ულოცავი ქალიდა კაცი თუ არი
ძალლიდა ღორი მაზე კაი არი
დეიხრუკვის ჯეჰენემში მისი ხელფეხი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ახლანდელი ქალები რომ ერთათ მეიყრებიან
ლოცვადა კითხვა არ მვაგონდებიან
სხვას ახსენებენ სეფას იჯებიან
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

შეიკერვენ თურლი თურლი ურუბეფ
კიდვენ აბარებეფს საბრალო მის ქმარს
ელერ არმუტანს წამუსკვამს ზოფას
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

დეიკარქვის სინათლე თვალიდან
ის ქაფირი შეითანი ჰამმან მაშინ მოვა
ნესიბი თუ არგაქ ასინი კითხვა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

გვეგონა სიკდილი ძავან შორეთა
სავსე გვაკ მუცელი ჰერამ ფართა
ცოდვა მადლ დევნახავთ იმდღეს თვალითა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

დეილევა სული თვალშიდა პირში
ერთ დღეს ვიქნებით მემრე იმ კარში
მეორედღეს გავათ ყედიმი გარში
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

გაყრა არის ამ დუნიაში დედმ მამაზე
გულის საყვარელ ქოჩორა შვილზე
გასკდება გული ჰამმან იმ დღეზე
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

მეიყრებიან ხალხი ჯენას ილოცვენ
ორ სამჯელ კალოზე შამვაყენებენ
ჰემ მერტოი მეზერზე მიგვაყენებენ
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

დაქვჩება ამ დუნიაში სახლიდა კარი
ფარა და საქონელი რაცხასთუ არი
მეზერში მოვა მუნქერ ნექირი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

ენწინ მოქქითხვენ ღმერთ გამჩენელსა
მემრე მუხემმედ ჩვენ ფეიღამბერსა
დუნიაში მოგებულ ჰელალ ჰერამსა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრაღე

თუ წაქყვა მეზერში შენი იმანი
მოქცილდება მაშინ ქორი შეითანი
გახდება მეზერი კაი გულისტანი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ჰაზრეთი ყურანი მეზერში მოვა
ლამაზ ენკილოზის სურეთში შევა
გაგვასინათლეფს არსად არ წავა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

მოვლენ მელაიქები მოგვიცინებენ
ჯენნეთის კარეფს ჰემ გიგვილებენ
აღარ გვაქ შიში თემენნას გვიქმენ
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ჰაზრეთი ფატიმეი დუნიაში მოვდა
ის არის ჩვენი სუნ ყველას დედა
ტილოს ურუბით იმ დუნიას წევდა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ჰაზრეთი ფატიმეი დიდი სულთანი
სუნყველაი ქალები მაზე ყურბანი
ფეიგამბერის გოგო სულიდა ჯანი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ახლანდელ ქალებს არ ედერდებიან
ნამეჰრამ კასეფს არ დერიდებიან
სხვას ახსენებენ სეფას იჯებიან
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ვაიზ გეიგონებენ ბუკ მვარიდებენ
სიმღერის გამოღმა თავს პირ დეისკუჯვენ
მეიგებენ ცოდვეფ სახლეფში მოვლენ
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

რაფრათ ეწყობიან ამ ტყვილ დუნიაში
არ დარჩა დუქნეფში ხასი ყუმაში
დარჩებიან ტიტველი იმ მიწის გულში
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ეზარებიან ლოცვა და ჰემას სუფთობა
ზიბილია თავამდინ მათი ურუბა
იმ დუნიას დახტებიან მათი გონჯობა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ვინცხარომ დუნიაში ლოცავი არი
გელეზა მისთინ ჯენნეთის კარი
შეიყრებიან ლამაზათ ცოლიდა ქმარი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ჩუნქი რომ გვიცდის დიდი სიკდილი
სულის მიცემა არარის ტყვილი
მოწყდება ინსანის გულის კაკალი
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ეზრაილი მოვა იმ ავათყოპზე
დაგვასოფს ჩენგელს გულის კაკალზე
გავაქცეთ თვალეფს მაშინ თავანზე
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

რათგინდა დუნიაში კაი სმადა ჭამა
ან შვილი გიტირის ანდა დედმამა
მაშინნა გეიყაროს კმარმადა კალმა
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

არარის ინსანზე იმ ადგილ შიში
გეშინოდეს ღმერთიდან შენ ამ დუნიაში
გადარჩები დერდიდან შენ იმ უნიაში
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

ღმერთიდან შიში რასი იქნება
დიდპაწა სოდვევ რომ მვერიდება
ჰემ მეზობელისთინ რომ კაი იქნება
ღმერთო ბატონო შენ შიგვიბრალე

...

Ek 5: Hingil Hingil Grokhoy Grokhoy / ჰინგილ ჰინგილ გროხოი გროხოი

ერთი დედაბერი ყოფილა. მის სახლში მარტოთალაი ცხოვრობდა. ამ ქალ ბევრი ქატმები, ბევრი ჭუჭულები ერთის მამალი ყოლია. საქონელი ძალიან ყვარებია. ყველადდეს ამ საქონელ ალაფ დუყრიდა. მოდი ჯუკუ ჯუკუ , მოდი ჯუკუ ვო დუძახდა. საქონელში ენ ძალიან მამალი ყვარებია. მამალის წინ პურის ფუნჩხეფ დუყრიდა. ისის მან ამ ლამაზ პურეფ არ შეჭამდა და ჰამმან ქათმეფ დუხმოფთა. იმათ მიართვამდა. დედაბერი ამ ქათმე რომ დეინახავდა ძალიან გუხარდებოდა და გულიდან გეიცინებდა.

ერთ დილას ნალიდან ერთი როკა სიმინდი უცევია. ახორის კარზე ჩასულა. საკათმის კართან ერთი ჯირეკი ყოპილა. იმაზე დამჟდარა. კალთაში სიმინდი დუფშნია. ფეშტემალი ამუკალთია და ცაკუნკვილა საქათმის კარი გულია. ქათმები გამოსულან, ჭუჭულები გამოსულან. მამალი არ გამოსულა. კალტის სიმინდები დუბნევია. სიმინდის ხმაზეს არ გამოსულა. ქათმეფ და ჭუჭულებეფ სიმინდის ჭამა დუწყიან. კალ მამალისთვინ ძახილი დუწყია:

მოდი ბილი ბილი, მოდი ბილი ბილი. მოდი იი. ჰადხარ? ალლაჰ ალლაჰ მამალი არგამოსულა. კარისკენ თავი წუყვია და საქათმეში შუხედია რომ რა დეინახოს. მამალი შიან გაწოლილა და წევს. კიდევ დუძახია. ერთი ქვა უწევია და მამალისთვინ გუქნევია. მამალი ქვიდან არ დაბეჩებულა. არ გაქანებულა. ქალი დაბეჩებულა. ერთი დიდი წყლეფაი უწევია და მამალისთვინ წუკარებია. კიდოვ მამალ ხმა არ მუცემია. წყლეპაით

მამალი გარეთ გამუთრევია რომ რა დეინახოს. მამალი მომკდარა. ძალვან წყენია. ერთის კალოზე მუხედია რომ თლათ ქათმები და ჭუჭულები ტირიან. დუწყიან ერთათ თლვადა ტირილი:

ქათმებისა კაცი იყავ

ჭუჭულებისა მამა იყავ

ჰინგილ ჰინგილ გროხოი გროხოი

წებვიდოდი წყალზე, გასველდებოდი

მოხვიდოდი კიბეზე მიწვებოდი

გედემეკარქე ჯუმა ღამეში

ჰინგილ ჰინგილ გროხოი გროხოი

ქათმებისა კაცი იყავ

ჭუჭულებისა მამა იყავ

ჰინგილ ჰინგილ გროხოი გროხოი

28/03/1999/ აქოვა/მომლაპარიკე: ზაჰიდე დურსუნ/ სუმეიე დურსუნ კესიჯი/ დამწერელი? გულშენ ფათმა დურსუნ.

Ek 6: İnsan Yiyici Varlıklar / შენ ცხენ რამითი ფეხი აქ

ერთი დედაბერი ქალი ყოფილა. ერთი ბიჭი ყოლია. ძალიან ფუხარა ყოფილან. ქალი ჰემ ბერი ჰემას ძალვან ავათყოფი ყოფილა. სახლის ძალიან ძველი ქონებინ. ერთი დღეს ბიჭს დუძახა. მე ავათვარ. მევდალე. დავბერდი. ახლოპირ მოვკდენა. ჩემ თავის ბალიშის ქვეშ სამი რაცხა არი. ესენი კარქა შეინახე. დაქქირდება, გაწუხდები ცაში ეიქნიედა დეგეხმარებინ. კალი ახლოპირ მომკდარა. ბიჭმას ყურბეთში წევდო, ვისაქმო და ფული მევგო. იმ ფულითას დავსახლდები ვო დეიფიკრა.

დედამისის ნათქვამი მვაგონდა და ბალიში აცია რომ ერთი საპონი, ერთი სავარცხალი ერთის ხერტლითავი ყოფილა.

ისინი უწევია და ჩოხას ჯეფში ჩუდებია. გზაში ჩამდგარა. თერლ დღეს უვლია. მოლამებულა. ვინცხას ვესტუმდოდა ამელამ იქ დავდგე. ხვალ დილას ავდგებიდა წევალ ვო იფიქრა. შორედან ერთი სინათლე დეინახა. ის სახლია. იქ ვესტუმრო. მგონია ამელამ მათთან დამაყენებენ ვო დუგულვია და იმკენ წესულა. იმ სახლში მისლამდი კარქა ჩაყამებულა. კარზე მურაკუნებია. კარიდან გარეთ შვახნის კაცი გამოსულა. იმას “მე ღმერთის სტუმარი ვარ. ამელამ მიმიღეფთუ?” უთხრა. იმანას კი , რავარ არ მიგიღეფ. შამობმნდი ვო შიან შეიუყვანიადა მან მე ცხენი ახორში დავაბა ძიავ ვო უთქვია და მან ახორში წესულა. ატი წუთს მემრენ ბუკი სისხლიანი მოსულა. კაცი ემედენი დაბეჩებულა . გაღმა კუტხეში გესულადა დამყდარა. იმისტვინ უთქმიქ რომ.

“ზიავ შენ ცხენ ღამითი ფეხი ქონდა?” . გაცი მიმხდარა რომ ინსნიჭამელის სახლში ჩავვარდი. ერთი ფეხი შეჭმული ექნება ვო დეიფიქრადა სამი ფეხი ქონდა ძიავ ვო უთხრა. ინსნი ჭამელმა რაფერ მოდით მაშინ ვო კითხა. ხტომი ხტომით მოველით ვო უთხრა.

ბაწახანსუკან ცხენს ალაფი დელეევოდა თქვა, ერთი ახორში ჩავხედო ვუ თკვა და ახორში წევდა. კიდონ ათი წუთს უკან მოვდა. კიდვენ ბუკიდან სისხლები ცვეთავს. სტუმარ კიდე მოკითხა:

ზიავ შენ სხენ რამითი ფეხი ქონდა? გაცმა ერთი ფეხი გიდე შეჭამა ვო მიხტა დაუთხრა რომ:

-ორი ფეხი ქონდა.

-რაფერ მოდით მაშინ? ორი ფეხით ხტომი ხტომით მოველით ვო უთხრა. მესამე ფეხი, მეოთხე ფეხი თლათ შუჭამია. სირი ტანზე და თავზე რომ მივდა ახლა მეს შემჭამს ვო იფიქრა და სახლიდან გამოშპა.

სირბილი დუცყია. ერთი უკან მუხედია რომ ბუკ სისხლიანი კაცის უკნედან მორბის. ხელი მოკიდოს გაცი დეიკავოსნა. დედამისის ნათქვამი მვაგონდა. ამაზე იმფო როისნა დამჭირდეს?

ჯებიდან სავარცხალი ამეილოდა ცაში გეიქნია. მანას ცკვიტათ გარბოდა რომ უკნედან სავარცხალის კიბილფესავეტ ახლო ახლო ჩაწყობილან. ინსნი ჭამელი კაცი ძალიანი ყოპილა. ინ ტყეში გავლიხან მოღალულა მარამ გიდენ გუვლია. გაცქვიტებულა და ჩვენ კაც გიდევ დაახლოსებულა. ახლას საპონი გეიქნია ცაში და მის უკან სლიკვი სლიკვი კილდეები ჩამოვდენ. ინსნი ჭამელმა ევაძირა ევაძირა მარამ კილდეები ძალიან სლიკვი ყოფილან. ემედენი ფეხი დუცურდა და ერთ კილდეს წვერ ეეცვა და მოკდა. კაცმა მოკდენიხან დეინახა და ძალიან გუხარდა. სული მეითქვა.

გზაში უვლია. მის სახლის წინ მოსულა. ხერტლითავის ცაში უქნევია. ციდან დიდი რაცხა წამოსულა. მტრიალებით რაცხა მოვა. ნელა ნელა ჩამოვდა რომ ერთი დიდი ლამაზი სახლი. სახლის კლიტეს კარზე დაბმულია. კარი გაღოდა შიან შევდა რომ რა დეინახოს. თლათ ოდიები მოწყობილი და ერთ ოდაში ლამაზი გოგო ზის. ლამაზი დუგუნი ქნადა დასახლდა იმ გოგოს ერთათ.

01/03/1999 / ისტანბულ / მომლაპარიკელი: ზინნეთ ილდიზ/ დამწერველი; გულშენ ფათმა დურსუნ.

Ek 7: Kakalo Tzveri Tzameydzliye / კაკალო წვერი წამეიძლიე

ერთ დედაბერ სამი ბიჭი ყოლია. შვათანაი ბიჭი შინ ნენეს ხიზმეთ უჯებოდა. ბაწაი ბიჯის თხეფ აძვებდა. დიდი ბჭის ყანის საქმეფ იჯებოდა.

ბაწა ბიჭი თხების ძვებისან უჩურმალათ ერთ კაცის ვაშლის ხე გარეკა და ვაშლები მის თხეფ მიართვა. ყანის საჭიფმა ეს საქმე დეინახა და ბიჭი დეიკავა. ერთი კარქა ურტყა. ბაწა ბიჭმა კაციდან ძალიან დაბეჩდა და ვინიცის ეს კაცი ხვალას მირტყამს ვო დეიფიქრა. შინ რომ მოვდა “მე ხვალ თხების საძვებლათ არნა წევდო“ ვო თქვა. რატომ არნა წეხვიდო ვო მუკითხიან მარამ არს უთქმია, ვერს წასლისთვინ დუჯერებთან.

თხების საძვებლათ მეორე დღეს შვათანა ბიჭი წესულა. ჩობანის ნენეზე შესახედვისთვინ შინ დარჩენილა. ცხელ ჭადში ძროხის ზეთი ჩუფუნჩხია და ჭიმური გუკეთებია. დედაბერს მიართვა. დედაბერმა რომ ჭიმური ვერ გადაყლაპა ჯოხით ჩაჩეხა. დედაბერი დარჩობილა. მისი ნენეი იცინის ვო ეგონა.ყანაში გევდა და მის უმფოს ძმას დუძახა. ჭოვ ერთი მოდი. დედაჩემი იცინის. მოსულა რომ რას დეინახოს. დედამისი მომკდარა. ჰამმან მის ძმისთვინ კარკა ურტყმია.

დიდმა და შვათანა ბიჭმა ბაწა ბიჭზე გაბლეზდენ და ეს ჩვენი ძმა ჩვენ თავზე ბელარი. ეს გავაგდოთდა წევდეთ აკიდან ვო გადაწყვიდენ. მეორე დღეს სახლიდან წესულან. შორეთ ერთ ადგილზე სახლი გუკეთებთან. ორსივეის დასახლებულან. ბევრი დრო გამოსულა. ძმებმა ერთი ჩვენო ძმა რაიჯება ვესტუმროთ ვო უთქმთან. წასლიხან დიდი ძმის ქალმა მის ქმარ თორმეტი სიჭირლი კაკალი, ერთი საპონი, ერთი სავარცხალი ერთის ასლან ყაფლანის ფთა ჩანთაში ჩუდვა. ყველა დღივ თითო კაკალი ცაში ეიქნიე, კაკალი დეილევა საპონი ეიქნიე,მემრენ სავარცხალი ეიქნიე, ზორში რომ დარჩები ეს ასლან ყაფლანის ფთას დაწვი ვო დაზარა.

ორი ძმა გზაში ჩამდგარან. ყველა დღეს ერთი კაკალი ცაში უქნევია. მემრენ საპონი, სახლის წინას სავარცხალი უქნევია.

სახლის წინ რომ მოსულან დიდ ძმას “მე ცხენები ახორში დავაბა და შენ კარზე მურაკუნე“ ვო უთქმია. კარზე მურაკუნებია რომ ემედენი პაწა ბიჯ ვიჭიჭიჭიჭიჭიჭი ვო დუძახიდა კარი გულია და შვათანა ბიჭის ტავი მუწყვედია და შუჭამია.

დიდ ძმას ცხენები აპორში დუბმია და მოსულა. რა დეინახოს ბიჭის ნახვალი შექმულა. დაბეჩებულა და უსულათ დამუდარა. იმსოლოლში ბაწა ბიჭმა ახორში წევდადა ცხენის ერთი ფეხი შჭამადა თავ სისხლიანი შინ ამოვდა.

“ძმავ შენ ცხენ ერთი ფეხი ქონდა?“

იმანას შიშისკან ; “ჰოვ“ უთხრა. გიდვენ წესულა. ყველა მოსლაზე ერთი ფეხი შუჭამია. ტანის შეჭმაზე რომ ჯერი მისულა მიმხდარა რომ ამის უკან მენა შემჭამოს. მეგრემ მათი ძმა ინსნის ჭამელი გამხდარა. ბაწა ძმამ რომ შინ მოვდა დიდი ძმა რომ შინ არ დახდა ძალიან გაბლეზდა. უკნედან დასხრიკებია. დიდი ძმამ რომ სირბილი დეიწყო სავარცხალი გაქნევლ ადგილზე სავარცხლის კობილეფსავეთ ხიები დამსკივრებულან. ბაძა ძმამ ხიებიდან გავლაში გაწუხტა მარამ გიდვენ გეიარა. მაშინვენ დეციოსნა რომსაპონის განაქნევ ადგილზე მოსულან. დიდვანი კილდეები გაჩენილა. საპონსავეთ სლიკვი ყოფილან. იქიდან პაცა ძმამ ძვილაი გუდურჩა. დილას გაქნევლი კაკლები

დიდვანი ხე გამხდენ. ბაწა ბიჭი კილდეებიდან გავლამდი დიდ ბიჭმა ხის ცვერზე ევდა. ბაწა ბიჭი ხის ძირში მოსულა და ხე ღჯნა დუწყია. ხე რომ მოტეხვაზე მოსულა დიდ ბიჭმა “კაკალო წვერი წამეიძლიე“ ვო დუძახა და მიერე კაკალმა წვერერი წამეიძლიადა ამან მიერე კაკალზე გუდუხტა. ასე ხიდან ხეზე უხტა და მეტორმეტე კაკალზე რომ მოვდა გასაქცევი ტანი აღარ დურჩა. ქალის მოცემული ასლან ყაფლანის ბეწვი მუაგონდა. ჰამმან ამეილოდა დაწვა რომ ასლან ყაფლანებმა მოშპენ. რავქნათ, რა დავამსხრიოთ ვო იძახიან. მორბედათ მოსულან. დიდ ბიჭმა იმათ მე ამ კაციდან გადამარჩინეთ ვო უთხრა. ასლანმა და ყაფლანმა ეს რომ გეიგონენ დახტენ ეს ბიჭი და დათიქსენ. დიდი ბიჭი ხიდან ჩამოსულა და კიდვენ მისი ზმა შეცოდვებია. სისხლიანი პერანგი შალის ცეფში ჩუდებია. შინათკენ დამდგარა გზაზე. გზაში კარავანი შეხდენია. კარავანის უმფროსმა ერთი ჯვალი დანახია და “აქში რარი? თუ მიხტები ეს ჯვალი შენნა მოქსეთნა. თუ ვერმიხდები თავი მოქჭრათნა,, ვო უთხრა. ფიქრვა დუწყია რომ ჯებიდან ბაწა ძმამ ვერცხლიდა ოქრო არი უთხარი ვო უჩუმალათ გაგონა. მგონია ჩემი ძმა ახლა დემეხმარება ვო დეიფიქრა და მისი ნათქვამი უთხრა. წორე კოფილა. ის ჯვალით ოქროდა ვერცხლი იმას მიცენ. დიდ ძმამ შვათანა ძმადა ბაწაი ძმა რომ მუკდა ძალიან ნაწყენი იყო მარამ იმ დღესუკან პუხარა აღარ იყო. იქ ჭირი და აკ ხინი. 16/03/1999 აქოვა / მომლაპარიკელი: ზაჰიდე დურსუნ/ დამწერველი; გულშენ ფათმა დურსუნ.

Ek 8: Koranisa Çitisa / ყორანისა ჩიტისა

ორი მონადირე კაცი ავგაჰზე წესულან. ტყეში გზა გადარევიან. წორე გზა უძებნიან მარამ ვერ უნახიან. იმისობამის დაღამებულა. ამ ღამეს აქ ტყეში დავდგეთ ვო გუდუწყვედიან. ღამე გაცივდა, ცეცხლი გავანთოთ, ჰემ გავთბებით ჰემ სინათლე იქნება და ჰემას მცხროველი ვერ მოვა ვო უთქმიან. შიშა მუკრეფიან. მარამ ცეცხლის განთება ანცეთმა არიციან.

უდურსუზი ლემიმჰამელი ყორანეფ გაჰარებიან. სიცივისკან გეიყინონდა მოკდენ.

ყორანეფ დუცყიან ყვირილი;

ყირავი იქნას, ყირავი იქნას

ძვლები გადათეთრდეს

კაცეჰ შიშები მუკრეფიან და ხის ძირში დუყრიან. ყორანებმა ენწინ ხეზე დაჟდენ. მემრენ ნეენნელა ქვეშა ტანეფში ჩამოვდენ. დეიწყენ ცეცხლი განთებისთვინ ჰკვა მიცემა:

ქვეიდან ხორგები დაყარე, მვაყარე

ზეიდან ხორგები დაყარე

ზორტი ქვა= ზორტი ქვა დაყარე

ინსნების დოსტი და მოყვარე ჯინკინა ჩიტ ებს კაცები შესოდვებია და დუწყიან ფრინვა. დაბლადან დაბლადან მოფრინებულა და ხის ქვემა ტანეფში დამყდარან. დუწყია ძახილი:

ქვემ პინწკლი პუნწკლი მუყარე

ზეიდან ზორტები დაყარე

ქვემ პინწკლი პუნწკლი მუყარე

ზეიდან ზორტები დაყარე

კაცეფ ჯინკინა ჩიტის ნათქვამები მოყურებიან და ენწინ წვინდა ტანები, მემრენ სხვილი ტანები დუყრიანდა ცეცხლი განთებულა. არს შეცივებიან არს და გაყინულან. დილაზე ცა რომ გატიალებულა გზა უძმნიან და უნახიან.

23/03/1999 /აქოვა/ მომლაპარიკე ზაჰიდე დურსუნ/ დამწერველი გულშენ ფათმა დურსუნ.

Ek 9: Motrevlo Tzkalo / მოთრევლო წყალო არმინდეფხარ ძალო

ერთი ქრივი ქალი ყოფილა. მისი შვილის ართათ ცოცხლობდა. დრო ხანი გასულა, ბიჭი გაზდილა და დასასახლების დრო მოსულა. სამალო გოგოს ეძებდენ. ერთ სახლში ლამაზო გოგო არი ვო შუტყვიან. კალმას ერთი შევხედო , გავშინჯო რაფერი გოგოა. ჩვენ სახლში მუხდებათუ არა? გზაში ჩამდგარა. გოგოს სახლში მისულა. გოგო ლამაზათ ზექვეზე დამყდარი ყოფილა. ძალვან ლამაზი გოგო ყოფილ. ქალს სილამაზე მოწონებია. გოგოს ლამაზ ლამაზათ იცინებდა. რა ლამაზი მოცინარე ძალი იქნება ვო დუფიქრია.

ქალმა გოგ აჯეფ მუაათუ თემბელიათუ გასაშინცვისთინ ნენულავ ძალიან წყალი მომინდა. ერთი წყალი მომიტან ვო უთხრა.

გოგომას ჰამმან, კი აზაარმოქსემ თუ უთხრა და გვერდათ დადებული კავაი აწია და სექვის მიერე ყურში დადებული გუგუმი კავაით მვათრია. მემრენას იქეთ დადებული შუშე მვათრია და წყალი ჩასხა. ქალ სვი ვო წაძლია. კალს ეს საქმე ძალიან გაკვირებია. ჰამმან ერთი ლექსი დუწყიადა რაფერ შეშლილა ამ საკმეზე გუგნებია.

მოთრევლი წყალი

არმინდა ამნაირი ძალი

მოთრევლო წყალო

არმინდეფხარ ძალო , უთქმია და იქიდან გაქარვებულა. გოგოს ლამაზი ნასიბი თემბლობისან გუქცევია. 09/04/1999/აკოვა/ მლაპარიკებელი: ზინნეთ ილდიზი/დამწერებელი:გულშენ ფათმა დურსუნ.

Ek 9: Sarımsak Ayıklama Mecileri

Maçahel'in köyleri gibi bir de doğa harikası sayılacak yaylaları vardır. Bu yaylalarda her köyün kullanım alanları sınırlıdır. Mereta ve Papart yaylaları Maral köyüne ait, Curipira yaylası, Naçışkrev yaylası, Napashvar yaylası, Devtoban yaylası ve Cıkvavian yaylası Uğur köylülerine ait, Lekoban yaylası Kayalar, Düzenli ve Camili köylerine ait ve Çikuneti yaylası Efeler köyüne ait yaylalardır. Mereta yaylası gibi bazı yaylalar çok yüksekte olduğu için ağaç yetişmez. Yaylalar yazları üç ay kullanılan, hayvanlarla beraber göç edilen, kendinizi adeta bulutların üstünde sanacağınız bir yerdir. Nitekim turizm dilinde “göğe komşu topraklar” diye anılırlar. Otları daha lezzetli ve yağlı olan bu yaylalarda, yazın üç ay boyunca kışlık tereyağı, peynir ve lor biriktirilir. Bu üç ay içinde tüm kış boyu yetecek kadar hayvansal gıdalar hazırlanır.

Maçahel köylerinde mısır çapalama ve ayıklama mecileri/nadileri yapıldığı gibi yaylalarında da sarımsak toplama ve ayıklama mecileri/nadileri olurdu. Diğer yaylalar bolca sis-duman (nisli) altında kaldığı halde Papart yaylasında sis fazla durmazdı. Diğerlerine göre daha sıcak ve bol ağaçlı olduğundan burada patates ve sarımsak gibi kışın toprakta çürümeyen sebzeler yetiştirilebiliyordu. Maral köylü ve Papart yaylası kullanıcılarından olan Numan Dursun, Akova'daki bir sohbet sırasında sarımsak ekimiyle ilgili şunları anlatmıştır (Mart 1998, Akova):

“Bizim Papart'ta herkesin evinin önünde bostanı vardı. Bunları çitlerle (ğobe) çevirirdik ve kendimiz ekip biçerdik. Biz çok sarımsak eker, yetişen mahsulü de sonbaharın Şavşat'tan gelen tüccarlara satardık. Bu şekilde okul masraflarımız çıkardı. Sonbaharın yayladan köye göç etmeden önce herkes evlerinin önündeki bostanları gübreler, kazmalarla kazar ve harklar açıp sarımsak dikerlerdi. Kış bitip ilkbaharda kar kalkar kalkmaz, sarımsaklar da topraktan çıkıp büyümeye başlardı. Yaylaya göç zamanı gelip bizler yaylaya çıktığımızda, sarımsaklar çapalanacak boyda olurlardı. Bu şekilde yapmayıp yaylaya çıktığımızda dikseydik sonbaharın baş yapmadan kar gelir, toparlayamazdık.”

Papart yaylasındaki mecilerden ilki, yaylaya çıkınca yapılan “sarımsak çapalama” mecisi olurdu. Diğer meci/nadi de “sarımsak ayıklama” mecisi olurdu. Sonbaharda, yayladan inmeden önce, bahçeden dikkatlice kazınarak evlerin balkonlarına getirilen sarımsaklar akşamları sırayla, bir akşam birinin yığını, öbür akşam öbürünün yığını bitirilecek şekilde hep beraber eğlence içinde ayıklanırdı. Bu mecileri eğlenceli hâle getirenlerden biri de Zahide Dursun'du. Numan Dursun, Akova'daki sohbet sırasında kendisinin de yer aldığı sarımsak ayıklama mecisi hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Zahide Dursun tam bir hikâyeci idi. Herkes onun olduğu meclise hikâyelerini dinlemeye gelirdi. Sarımsak kokusunu sevmeyen bile: “Bibi seni dinlemek için geldim. Bu sarımsağın kokusuna senin hikâyelerin için katlanıyorum.” derdi. Aynı hikâyeleri tekrar tekrar anlatsa bile hiç duymamış gibi göz kırpmadan dinlerdik. Her dinlediğimiz hikâyeye, daha önce hiç duymamışız gibi, ilk defa dinliyormuşuz gibi heyecan ve mutluluk verirdi. Hikâyeye ustası Zahide Hanım'ın hikâyeleri dilden dile dolaşılırdı. Zahide Hanım bazen bizim dinleyip dinlemediğimizi test etmek için mahsus yanlış söylerdi. Hemen hep bir ağızdan uyarırdık. Pür dikkat dinler, koca sarımsak yığınlarının ne zaman bittiğini anlamazdık.”

Ek 10: Motrevlo Skalo / მოთრევლო წყალო არმინდეფხარ ძალო

ერთი ქრივი ქალი ყოფილა. მისი შვილის ართათ ცოცხლობდა. დრო ხანი გასულა, ბიჭი გაზდილა და დასასახლების დრო მოსულა. საძალო გოგოს ეძებდენ. ერთ სახლში ლამაზო გოგო არი ვო შუტყვიან. კალმას ერთი შევხედო , გავშინჯო რაფერი გოგოა. ჩვენ სახლში მუხდებათუ არა? გზაში ჩამდგარა. გოგოს სახლში მისულა. გოგო ლამაზათ ზეჟევე დამუდარი ყოფილა. ძალვან ლამაზი გოგო ყოფილ. ქალს სილამაზე მოწონებია. გოგოს ლამაზ ლამაზათ იცინებდა. რა ლამაზი მოცინარე ძალი იქნება ვო დუფიქრია.

ქალმა გოგ აჯეფ მუათუ თემბელიათუ გასაშინცვისთინ ნენულავ ძალიან წყალი მომინდა. ერთი წყალი მომიტან ვო უთხრა.

გოგომას ჰამმან, კი აბაარმოქსემ თუ უთხრა და გვერდათ დადებული კავაი აწია და სეჟვის მიერე ყურში დადებული გუგუმი კავაით მვათრია. მემრენას იქეთ დადებული შუშე მვათრია და წყალი ჩასხა. ქალ სვი ვო წამლია. კალს ეს საქმე ძალიან გაკვირებია. ჰამმან ერთი ლექსი დუწყიადა რაფერ შეშლილა ამ საკმეზე გუგნებია.

მოთრევლი წყალი

არმინდა ამნაირი ძალი

მოთრევლო წყალო

არმინდეფხარ ძალო , უთქმია და იქიდან გაქარვებულა. გოგოს ლამაზი ნასიბი თემბლობისან გუჟცეცია. 09/04/1999/აკოვავ/ მლაპარიკებელი: ზინნეთ ილდიზი/დამწერებელი:გულშენ ფთმა დურსუნ.

Ek 11: Yüzük Oyunu

Maçahel'e elektrik, diğer yerleşim yerlerine göre daha geç bağlanmıştır. İlk etütler 1977'de yapılmış, fakat elektrik ancak 1984'de Düzenli-Camili tarafına, 1986'da da Maral ve Uğur köylerine verilebilmiştir (Anlatan: Yusuf Yıldız, 2018). Elektriğin olmadığı zamanlarda insanların boş vakitlerini eğlenceli kılan şeylerden biri de oyunlardı. Bu oyunların çoğu kalabalık şekilde oynanırdı ve çok da iddialı geçirdi. Kurallar çok keskin, kaybedenlere verilen cezalar da hem acımasız hem de komik olurdu. Maçahel'de oynanan oyunlardan biri olan “yüzük oyunu”nun iki türü vardı. Biri halka halinde tek kişi yönetiminde oynanır, diğeri de karşılıklı iki grup halinde oynanırdı.

1) Halka Halinde Oynanan Yüzük Oyunu

Oyuna katılacak kişide sınır yoktur. En az beş kişi olmalıdır. Oyuncular halka halinde dizilip otururlar. İki ellerini düz bir biçimde birleştirip ellerini öne doğru uzatarak beklerler. Oyun yöneticisi ayakta durur. Oyunda bir adet yüzük, bir de kemer kullanılır.

Oyun yöneticisi, yüzüğü düz olarak birleştirdiği iki elinin arasına sıkıştırır. Halkanın başından başlayarak her oyuncunun öne doğru uzattığı birleşik elinin arasına iki elini sokarak yüzüğü o elin içine bırakmaya çalışır. Bütün oyuncuları aynı şekilde dolaşır. Sonunda yüzüğü birinin elleri arasına bırakır, fakat bırakırken veya sonrasında bunu belli etmez. Sonra halkanın ortasına geçer ve birine “yüzük kimde” diye sorar. O sorulan kişi birini tahmin edip adını söyler. Eğer yüzük ismi söylenen kişide ise oyunun yönetimi yüzüğün kimde olduğunu bilene geçer. Bu sefer o yüzüğü alarak aynı şekilde halkadaki birine yüzük bırakma işlemi yapar. Eğer sorulan kişi yüzüğün kimde olduğunu bilemezse, oyun yöneticisi onu kemeriyle çok fena bir şekilde döver. Burada maalesef çok acımasızca kemerle dayak atılır. Genelde oyun başlamadan önce kurallar belirlenir; üç kemer, beş kemer gibi vuruş sayısı kesinleştirilir. Dayak atılıp soruyu bilemeyececeği cezası verildikten sonra oyun yöneticisi başka birine “yüzük kimde” diye sorar. Aynı şekilde soru sorulan bilirse, oyunun idaresini devralır; bilemezse cezalandırılır. Bu şekilde döngü devam eder. Oyun, oyuncular pes edene kadar sürer.

2) Ceviz Kabuğuyla Oynanan Yüzük Oyunu

Bu oyun karşılıklı iki grup hâlinde oynanır. Gruptaki oyuncu sayısı önemli değildir fakat gruptaki oyuncu sayılarının eşit olması gereklidir. Bütün oyuncular iki gruba bölünür. Yedi adet ortadan ayrılmış ceviz kabuğu, bir adet yüzük, bir de tepsi oyunda kullanılan malzemelerdir. Tepsinin içine yedi ceviz kabuğu ters çevrilerek dizilir, bir tanesinin içine yüzük konulur. Oyunu sürdürme heyecanına göre elli, yüz, iki yüz şeklinde önceden oyunu bitirme puanı belirlenir. Ayrıca bir kişi de yazıcı seçilir. Yazıcı oyundaki puanları tarafların hanelerine yazar.

İlk önce iki grup arasında “tepsi kimde” kurası çekilir. Kurayı kazanan grup tepsiyi alır, cevizleri yüzü kapalı dizer ve birinin altına da yüzüğü koyar. Diğer tarafa “yüzük kimde, hangi cevizde” diye sorarak oyunu başlatır. Grup birlikte düşünür. Yüzüğün hangi cevizin altında olduğuna karar verdikten sonra aralarında seçtikleri sözcüyle cevap verirler.

Eğer grup yüzüğün hangi cevizin altında olduğunu ilk tahminde bilirse, hem on puan alır hem de tepsi onların tarafa geçer. İkinci tahminde bilirse, yine on puan alır ama tepsi yer değiştirmez. Üçüncü tahminde bilirse, beş puan alır. Dördüncü tahminde bilirse, dört puan alır. Beşinci tahminde bilirse, üç puan alır. Altıncı tahminde bilirse, iki puan alır. Altıncı tahminde bilemezse, tepsiyi diğer grup alır. Böylece puan kazanma sırası diğer tarafa geçmiş olur. Bu sefer karşı taraf tahminde bulunur ve puan toplamaya başlar. Başta karşılaştırılan puana ilk hangi grup ulaşırsa, oyunu o kazanır. Oyun bu şekilde sona erince, sıra ceza çekmeye gelir. Oyunun çok acımasız bir ceza çekme yöntemi vardır.

Oyun genelde gece yarısı biter. Hatta bazen ikide, üçte falan bittiği olur. Oyunu kaybeden kimselerin sırtlarına birer sepet, ellerine bazılarının teneke ve sopa, bazılarının hayvanlara takılan çan, bazılarının da davul verilir ve belirlenen mahallelere gidip meyve toplamaları, ellerindeki gürültü çıkarıcı aletlerle de sonuna kadar ses çıkartmaları istenir. Mahalle gürültüden yıkılmaya başlar. İnsanların uydukları bu saatte, uyandırana kadar kapılarda gürültü çıkarırlar. Ev sahipleri de evlerinde ne varsa armut (skhali), elma (vaşli), kabak (khapi), patates (qartopi) verirler. Böylece ellerindeki sepetleri doldurup getirirler ve oturup birlikte yerlerdi.

Bu oyunun evlerinde de oynandığı ifade edilen Bulunmaz Akdemir’e: “Gece yarısı zorla kapılarına dayananlara köylüler kızmaz mıydı?” diye sorulduğunda, “Hayır, ne kızması, herkes oynuyordu. Bir gün o da birinin kapısına dayanacaktı. Seve seve veriyordu herkes.” diye cevap

vermiştir (09.11.2024, Maral Köyü/Artvin). Altan Yıldız da bu oyunun Uğur Köyü Vel-Akkoç mahallesindeki evlerinde çokça oynandığına şahit olduğunu belirtmiş ve şu anısını anlatmıştır (09.11.2024, Uğur Köyü/Artvin): “Bir gece Zekalet mahallesindeki Demirci İsmail Amca’nın kapısına dayandık. Gece karanlık. Nalyadan (serender) elma vermek için dışarı çıktı. Merdiveni dayadı, nalyaya çıkarken ayağı kaydı, düştü. Sonra öğrendik ki ayağı kırılmış. Adam sesini çıkartmadı. Sadece “oyuna kurban gitti ayağım” demiş.” Bulunmaz Hanım da konuyla ilgili şöyle bir ilavede bulunmuştur: “Yine gecenin birinde, köyün heybetli, sert imamı Abbas Hoca’nın kapısına da dayanmışlar. Gece üçte hocayı uyandırmışlar. Yedi sekiz kişiden ikisi kalmış, diğerleri hoca bize kızar diye saklanmışlar. Hoca bunları görünce “helal olsun size, gelenekleri devam ettiriyorsunuz” demiş ve sevinçle elma-armut ne varsa koyarak sepeti doldurmuş.”

Bu oyunun ceza çekme şekillerinden biri de “ğampurpaşa” cezası idi. Altan Yıldız bu konuda şu bilgileri vermiştir: “Her zaman toplayıcılık yapmazdık. Bazen de kazanan taraf bir tane ceviz kabuğunu alır, içine tepeleme kül doldururdu. Sonra bunu kaybedenlerin ağızına dayar, sesli ve vurgulu biçimde “ğampuuurpaşa de” derdi. Bunu tek tek hepsine uygulardı. Ğampuuurpaşa diyenin yüzü, gözü, burnu hep kül ile dolar, diğerleri gülerdi.”